

Rapport 2009-048

**Økonomiske
konsekvenser av
pensjonerings-
tidspunkt**

Økonomiske konsekvenser av pensjonerings- tidspunkt

Utarbeidet for
Senter for seniorpolitikk

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	3
1 INNLEDNING	8
2 HOVEDTREKK I PENSJONSREGLENE FOR ÅRSKULLENE 1949-1953	10
2.1 Innledning	10
2.2 Opptjening av rettigheter til alderspensjon	11
2.3 Uttak av alderspensjon	12
2.4 Opptjening og uttak av AFP	13
2.5 Prinsippskisse for folketrygd og AFP i privat sektor	13
3 BEREGNINGSRESULTATER FOR DEM SOM BLIR ALDERSPENSJONISTER DE FØRSTE ÅRENE (EKSEMPEL-1949-KULLET)15	
3.1 Personer med full opptjening	15
3.2 Personer uten full opptjening	18
3.2.1 Innledning	18
3.2.2 Enslig, inntekt 4G, avbrudd i yrkeskarrieren	19
3.2.3 Enslig, inntekt 6G, avbrudd i yrkeskarrieren	20
3.3 Effekter for årskullene 1950-53	21
4 BEREGNINGSRESULTATER FOR ÅRSKULLENE FRA 1963	22
4.1 Regelverket	22
4.1.1 Alderspensjon	22
4.1.2 AFP	22
4.1.3 Minstepensjon - Garantipensjon	23
4.2 Personer med full opptjening (40 år ved 62 år)	23
4.3 Personer uten full opptjening	26
4.3.1 Opptjening for ulønnet omsorgsarbeid	26
4.3.2 Enslig, inntekt 4G, avbrudd i yrkeskarrieren	26
4.3.3 Enslig, inntekt 6G, avbrudd i yrkeskarrieren	27
4.4 Sammenligning 1949- og 1963-kullet	28
5 BEREGNINGSRESULTATER FOR ÅRSKULLENE MED OVERGANGSORDNINGER (1954-1962).....	30
5.1 Personer med full opptjening (40 år ved 62 år)	30
6 HVA TJENER MAN PÅ Å JOBBE LENGRE – EN OVERORDNET BETRAKTNING.....	32

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Fra 2011 vil arbeidstakerne kunne velge fritt når de vil gå av med alderspensjon etter 62 år. Et bærende prinsipp i det nye pensjonssystemet er at de samlede pensjonsutbetalingene i årene som pensjonist skal være upåvirket av når man går av med pensjon. Den årlige pensjonen blir dermed lavere desto tidligere man velger å gå av. Siden pensjonsformuen for de fleste eldre arbeidstakere i flere år framover vil være uavhengig av når de velger å gå av med pensjon, vil den økonomiske gevinsten ved å stå ett år lenger i jobb mot slutten av yrkeskarrieren være den arbeidsinntekten etter skatt de tjener i dette året. Gevinsten for nye pensjonister født i 1954 og senere vil bli noe større. Rapporten presenterer beregninger av konsekvensene for årlige pensjoner av å utsette pensjoneringstidspunktet. Beregningene omfatter folketrygden og AFP i privat sektor, men ikke offentlig ansatte og andre med tjenstepensjonsordninger.

Bakgrunn

Pensjonsreformen innebærer store endringer i hvordan alderspensjonen beregnes. Mens folketrygden til nå har hatt en fast pensjonsalder på 67 år, er det bærende prinsippet i det nye pensjonssystemet valgfri pensjonsalder fra 62 år. AFP i privat sektor er endret og tilpasset reglene om fleksibelt uttak i folketrygden. AFP i offentlig sektor og tjenstepensjonsordningene vil også måtte tilpasses prinsippet om fleksibel avgangsalder fra 62 år. Første år hvor reglene i det nye pensjonssystemet kommer til anvendelse, er 2011.

Nært knyttet til prinsippet om valgfri pensjonsalder ligger prinsippet om at årlig pensjon blir høyere desto lengre man venter med å gå av med alderspensjon, noe som er en vesentlig forskjell i forhold til dagens system. Ifølge de nye reglene blir det heller ingen avkorting i pensjonen dersom man har arbeidsinntekt ved siden av. Den økonomiske belønningen ved å stå lenger i jobb er derfor større enn tidligere.

Selv om det har vært bred mediedekning av endringene i pensjonssystemet, har trolig folk flest liten kunnskap om hvilke konsekvenser det nye regelverket vil ha for dem. Mye informasjon er presentert, men det mangler en samlet framstilling av konsekvensene av ulike valg for den enkelte. Å utbre kunnskap om de økonomiske konsekvensene av de pensjonsvalg hver og en tar, vil således kunne være viktig for at de nye pensjonsreglene skal få den ønskede seniorpolitiske effekt.

Problemstilling

I denne rapporten synliggjøres hvor mye den enkelte kan tjene i form av økt pensjon ved å utsette pensjoneringstidspunktet. Vi ser nærmere på pensjon fra Folketrygden og for AFP i privat sektor, som begge er endret i tråd med prinsippene i pensjonsreformen. Effektene beregnes for tenkte personer med ulikt inntektsnivå og yrkeshistorie.

Beregningene er *relevante for ansatte i privat sektor* med eller uten rett til AFP. Framstillingen vil imidlertid ikke gjenspeile alle effekter for dem som har rett til AFP i offentlig sektor eller har rett til tjenstepensjon. Ved tariffoppgjøret i offentlig sektor våren 2009 ble det enighet om prinsippet om redusert pensjon ved tidligere uttak, men det ble ikke oppnådd enighet om detaljene i regelverket. Når regelverket blir fastlagt i

større detalj, kan beregningene oppdateres for å ta høyde på effekten av utsatt avgangstidspunkt også for personer som omfattes av tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor.

Konklusjoner og tilrådinger

Nytt system med valgfritt avgangstidspunkt

I den nye folketrygden er hovedprinsippet at den enkelte selv skal kunne velge avgangstidspunkt, og således selv få gevinsten i form av økt pensjon av utsatt uttak av pensjon. I det nye pensjonssystemet er AFP-ordningen endret fra å dekke alle pensjonsutbetalinger mellom avgangstidspunktet og 67 år, da man kan få folketrygd og tjenstepensjon, til å utgjøre et varig påslag i tillegg til folketrygdutbetalinger allerede fra 62 år.

De nye reglene innebærer at opptjeningen av pensjonsrettigheter i folketrygden skjer på en annen måte enn tidligere, men disse reglene kommer ikke til anvendelse for de første årskullene som fyller 62 år etter 2011 (årskullene til og med 1953). For disse første årskullene beregnes opptjeningen av pensjonsrettigheter etter regelverket i den "gamle" folketrygden. Deretter avkortes det opptjente årlige pensjonsbeløpet hvis man går av tidligere enn 67 år, og det økes dersom man går av etter 67 år. Et overordnet prinsipp i det nye pensjonssystemet er at forventede pensjonsutbetalinger i pensjonsperioden (i nåverdi) skal være upåvirket av avgangstidspunktet.

Opptjeningsreglene i den nye folketrygden innføres gradvis fra 1954-kullet. Første årskull som får sin pensjon fullt ut bestemt av opptjeningsreglene i ny folketrygd er 1963-kullet. I motsetning til i gammel folketrygd gis det i ny folketrygd økte pensjonsrettigheter ved å stå i jobb også utover 40 opptjeningsår.

Effekter av å stå lenger – overordnet betraktning

Mange eldre arbeidstakere vil allerede ha 40 års opptjening i gammel folketrygd når de fyller 62 år. De vil derfor ikke tjene opp ytterligere pensjonsrettigheter selv om de fortsetter å jobbe flere år. For disse arbeidstakerne vil pensjonen avkortes slik at forventede samlede pensjonsutbetalinger (i nåverdi) blir upåvirket av når man begynner å ta ut pensjon. Dette innebærer at *den økonomiske gevinsten ved å stå ett år til i jobb, utgjøres av den arbeidsinntekten etter skatt man oppnår i det eller de årene man arbeider ekstra*. Pensjoner beskattes i gjennomsnitt med en lavere sats enn samme inntekt opptjent som lønn, men siden nåverdien av pensjonene er upåvirket av uttakstidspunktet, blir heller ikke skatten som skal betales av disse pensjonene merkbart påvirket.

Mange, særlig kvinner, vil ikke ha 40 års pensjonsopptjening når de fyller 62 år. Disse arbeidstakerne vil derfor også i gammel folketrygd tjene opp økte pensjonsrettigheter hvis de står lenger i jobb. Å stå lenger i jobb gir dermed økt pensjon også gjennom denne opptjeningseffekten. For denne gruppen arbeidstakere vil gevinsten av å stå lenger i jobb således være noe større enn for arbeidstakere som allerede har full opptjening i gammel folketrygd.

I rapporten regner vi på tre hypotetiske personer med full opptjening i gammel folketrygd og med inntekt på 4G, 6G og 8G (280.000, 420.000 og 560.000 kroner per år). Vi anslår i tråd med resonnementet i foregående avsnitt den økonomiske gevinsten

ved å vente ett år med å ta ut pensjon, ved å beregne den inntekten etter skatt de tjener dette ekstra året. Denne varierer fra 210 tusen kroner (ved inntekt 4G) til 380 tusen kroner (ved inntekt 8G). Per forventet antall pensjonsår (forventet levealder er knapt 21 år for en 62-åring) blir disse beløpene fra knapt 10 tusen (ved inntekt 4G) til drøyt 18.000 kroner per år (ved inntekt 8G). Hvis alternativet er å stå i jobb ett år til dersom man er 67 år og fortsatt i jobb, skal denne arbeidsinntekten bare fordeles på drøyt 17 forventede gjenstående leveår. Da blir den årlige gevinsten av å stå ett år til i jobb omtrent 20 prosent høyere enn den årlige gevinsten ved å stå ett år ekstra dersom man er en arbeidstaker på 62 år.

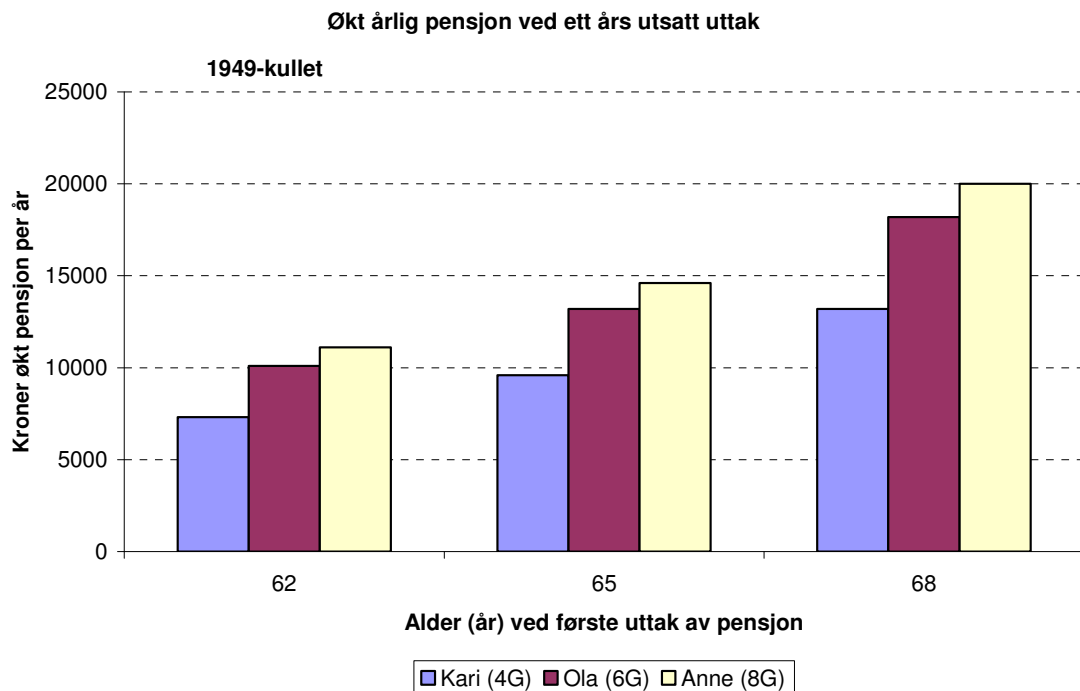
Disse forholdene gjelder personer med full opptjening i gammel folketrygd i de første årskullene som går av med pensjon, siden ett års ekstra yrkesaktivitet blant disse normalt ikke vil gi noen økning i pensjonsrettighetene før levealdersjusteringen. For årskullene fra 1954 og senere vil også arbeidstakere med 40 års opptjening ved 62 år tjene ytterligere på å stå lengre i jobb, fordi opptjeningen i ny folketrygd ikke har noen maksimalgrense for antall år man kan tjene opp pensjonsrettigheter.

Effekter de første årene

Figur A nedenfor viser hvor mye mer man får i pensjon per år ved å stå ett år lenger i jobb, avhengig av når man begynner å ta ut pensjon, for personer med full opptjening i "gammel" folketrygd. Beregningene gjelder ny folketrygd og den nye AFP i privat sektor som partene i arbeidslivet og Staten ble enige om våren 2008.

Ifølge beregningene vil en person med full opptjening ved 62 år og en inntekt på 4G vil kunne tjene 5.600 kroner per år resten av levetiden ved å vente ett år ved å gå av med pensjon. For de med høyere inntekter blir ikke uventet den årlige pensjongsgevinsten høyere målt i kroner. I prosent av den årlige pensjonen blir imidlertid pensjongsgevinsten ved utsatt uttak like stor for alle inntektsnivåene. Ved ett års utsatt uttak av pensjon fra 62 år til 63 år blir årlig pensjon omtrent 4 ½ prosent høyere. Hvis man utsetter uttakstidspunktet fra 68 til 69 år, tilsvarer den økte årlige pensjonen omtrent 6 prosent av den pensjonen man ville fått hvis man hadde gått av ved 68 år.

Figur A Økning i gjennomsnittlig årlig utbetaling av AFP og folketrygd for personer med ulikt inntektsnivå målt i G, avhengig av første år for uttak av pensjon. 2008-kroner per år

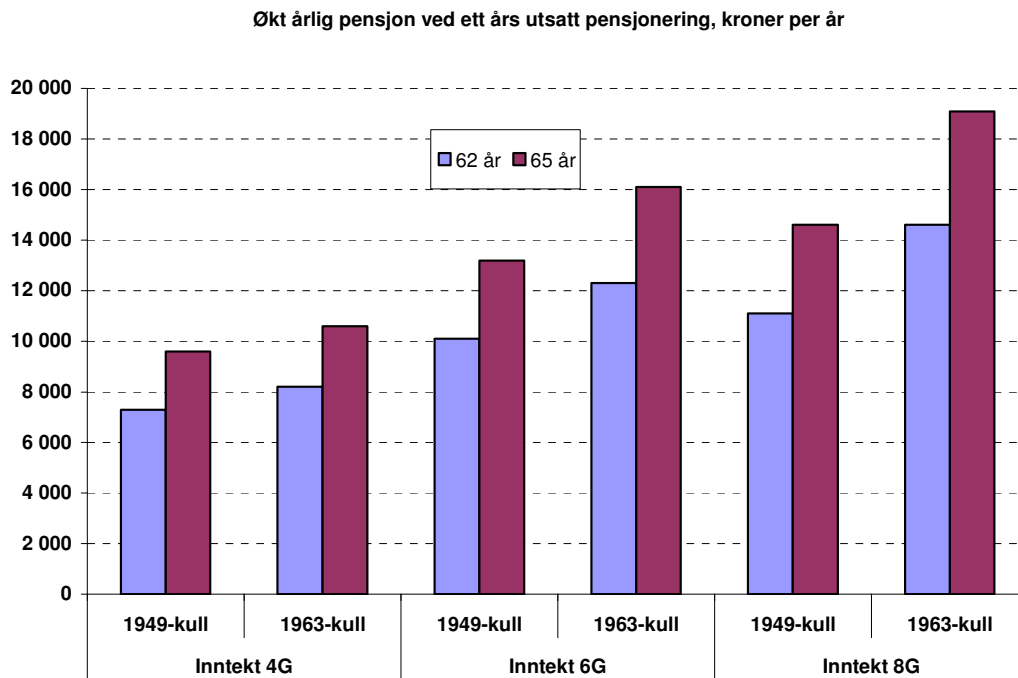
Note: Beregninger for 1949-kullet. 4 G tilsvarer 280.000 kroner, 6G 420.000 kroner og 8G 560.000 kroner.

For dem som *ikke har full opptjening* i gammel folketrygd, vil utsatt uttak av pensjon gi noe større pensjonsgevinster, siden personer i denne gruppen også nyter godt av en opptjeningseffekt – opptjente pensjonsrettigheter øker ved flere år med inntekt inntil man har 40 opptjeningsår. Mens personer med full opptjening i gammel folketrygd kan øke sin årlige pensjon med mellom 4 ½ og 6 prosent ved ett års utsatt uttak, vil personer med kortere opptjening få en årlig pensjonsgevinst på mellom 6 ½ og 8 prosent.

Langsiktige effekter

De nye opptjeningsreglene fases gradvis inn fra og med 1954-kullet. 1963-kullet er det første kullet som får sin pensjonsopptjening utelukkende bestemt av reglene i ny folketrygd. Det viktigste nye med disse opptjeningsreglene er at det gis pensjonsopptjening for alle år man arbeider uten noen maksimalgrense. Også personer med 40 års opptjening ved 62 år vil med disse reglene øke sin pensjonsformue dersom de står lenger i jobb. Vi illustrerer i Figur B nedenfor effekten av å stå ett år ekstra i jobb med opptjeningsreglene i gammel folketrygd og med opptjeningsreglene i ny folketrygd.

Figur B Økt årlig pensjon ved ett års utsatt pensjonering, kroner per år. 1949-kullet med opptjening etter reglene i gammel folketrygd og 1963-kullet med opptjening i ny folketrygd. Forutsatt 40 års opptjening ved 62 år.

Generelt blir gevinsten av å stå i jobb ett år til, større når opptjeningsreglene i ny folketrygd er i full virksomhet. Mens effekten av ett års utsatt avgang fra 65 år er 13.200 kroner per år i økt pensjon for 1949-kullet, er den årlige pensjonen ved denne pensjonsutsettelsen på 16.100 kroner for 1963-kullet (i begge tilfeller forutsatt 40 års opptjening ved 62 år). I kroner er forskjellen mellom 1949-kullet og 1963-kullet igjen lavere for dem med lave inntekter og høyere for dem med høye inntekter. Målt i prosent, utgjør pensjonsøkningen som kan tilskrives overgangen til opptjeningsreglene i ny folketrygd i størrelsesorden 1 ½ til 2 prosentpoengs økning. Mens 1949-kullet med 40 års opptjening tjener mellom 4 ½ og 6 prosent i økt pensjon ved å stå ett år til, vil pensjonsøkningen for 1963-kullet være mellom 6 ½ og 8 prosent, avhengig av alder på avgangstidspunktet.

I rapporten presenteres tilsvarende beregninger for 1958-kullet som får opptjeningen beregnet halvparten med nye regler og halvparten med "gamle" regler. Resultatene for dette kullet ligger mellom resultatene for 1949-kullet og 1963-kullet.

Beregningene er gjort med utgangspunkt i Grunnbeløpet per 1. mai 2008 og er i 2008-priser.

1 Innledning

Den politiske debatten, forhandlingene og vedtakene som forandrer pensjonssystemet har pågått i flere år og er ennå ikke avsluttet. Våren 2008 ble det enighet mellom NHO og LO om en helt ny AFP-ordning for privat sektor. I februar 2009 la regjeringen fram sitt forslag om endringer i folketrygdloven i Ot prp 37 (2008-2009), med konkrete forslag til regler for hvordan pensjonen skal beregnes.

Endringer i AFP og tjenstepensjon for offentlig sektor er gjenstand for forhandlinger i lønnsoppgjørene for offentlig ansatte våren 2009. Forhandlingene ble avsluttet uten at regelverket ble fastlagt i detalj. Regelverket for private tjenstepensjoner er også under endring. Den opprinnelige planen var at nye pensjonsregler skulle gjøres gjeldende fra 2010. På grunn av at arbeidet med å bli enige om regelverket har tatt lengre tid enn forventet, er dette utsatt til 2011.

I denne rapporten vil vi rette søkelyset mot spørsmålet: Hva vil den enkelte arbeidstaker tjene i form av mer pensjon dersom han eller hun ikke går av med alderspensjon nå, men utsetter avgangstidspunktet ett eller flere år. Vi vil ikke gå inn på spørsmålet om effektene av nytt system på hva den enkelte får i pensjon, sammenlignet med hva som ville vært tilfellet om pensjonssystemet ikke var blitt endret. Vi vil isteden fokusere på *effektene i det nye systemet* slik det vil være de første årene fra og med 2011, av at den enkelte velger å jobbe lenger, istedenfor å gå av med pensjon.

I *kapittel 2* redegjør vi for hovedprinsippene i det nye pensjonssystemet de første årene etter 2011. Vi ser der på alderspensjonen i folketrygden og AFP-ordningen i privat sektor. De første årene fra 2011 vil alderspensjonen i folketrygden være basert på *opptjeningsreglene* i det gamle systemet, men *uttaksreglene* fra det nye systemet åpner for tidligpensjon med avkorting i form av lavere årlig pensjon. Kapittel 2 vil således omfatte omtale både av regelverket (opptjening) i den eksisterende folketrygden og den nye alderspensjonen i folketrygden (uttaksreglene). Kapitlet omhandler dessuten regelverket for opptjening og uttak for dem som kan ta ut ny AFP fra 2011.

Kapittel 3 inneholder beregningsresultater for de første årskullene som kan ta ut alderspensjon i ny folketrygd. Beregningene er for 1949-kullet, men resultatene gir godt uttrykk for effektene av å stå lenger i jobb også for årskullene til og med 1953. Vi ser først på tre typiske arbeidstakere som forutsettes å ha lang yrkesaktivitet, og som skiller seg fra hverandre ved at de har ulikt inntektsnivå. Vi ser dessuten på personer med kort yrkeskarriere. Dette er en tilpasning som har vært ganske vanlig blant kvinner med barn. For disse vil effektene av å arbeide ett ekstra år kunne bli noe annerledes enn for arbeidstakere med lange yrkeskarrierer.

Kapittel 4 inneholder beregninger av pensjonsutbetalinger og hvordan disse avhenger av avgangstidspunktet for 1963-kullet. Dette er det første kullet som tjener opp pensjon etter regelverket i ny folketrygd. Opptjeningsreglene i ny folketrygd innebærer at lengre yrkeskarrierer vil gi ytterligere uttelling i form av økt pensjon enn det dagens opptjeningsregler gir.

Kapittel 5 inneholder resultater for årskullene 1954-1962, som får sin opptjening bestemt som et gjennomsnitt av gamle og nye regler, med gradvis innfasing av opptjeningsreglene i ny folketrygd.

Kapittel 6 er en overordnet betraktning om hva den enkelte kan tjene ved utsatt pensjonering, med utgangspunkt i den generelle egenskapen ved uttaksreglene, nemlig at forventet nåverdi av de framtidige pensjonsutbetalingene skal være uavhengig av når den enkelte velger å pensjonere seg.

2 Hovedtrekk i pensjonsreglene for årskullene 1949-1953

2.1 Innledning

Pensjonsreformen innebærer to viktige prinsipielle endringer.

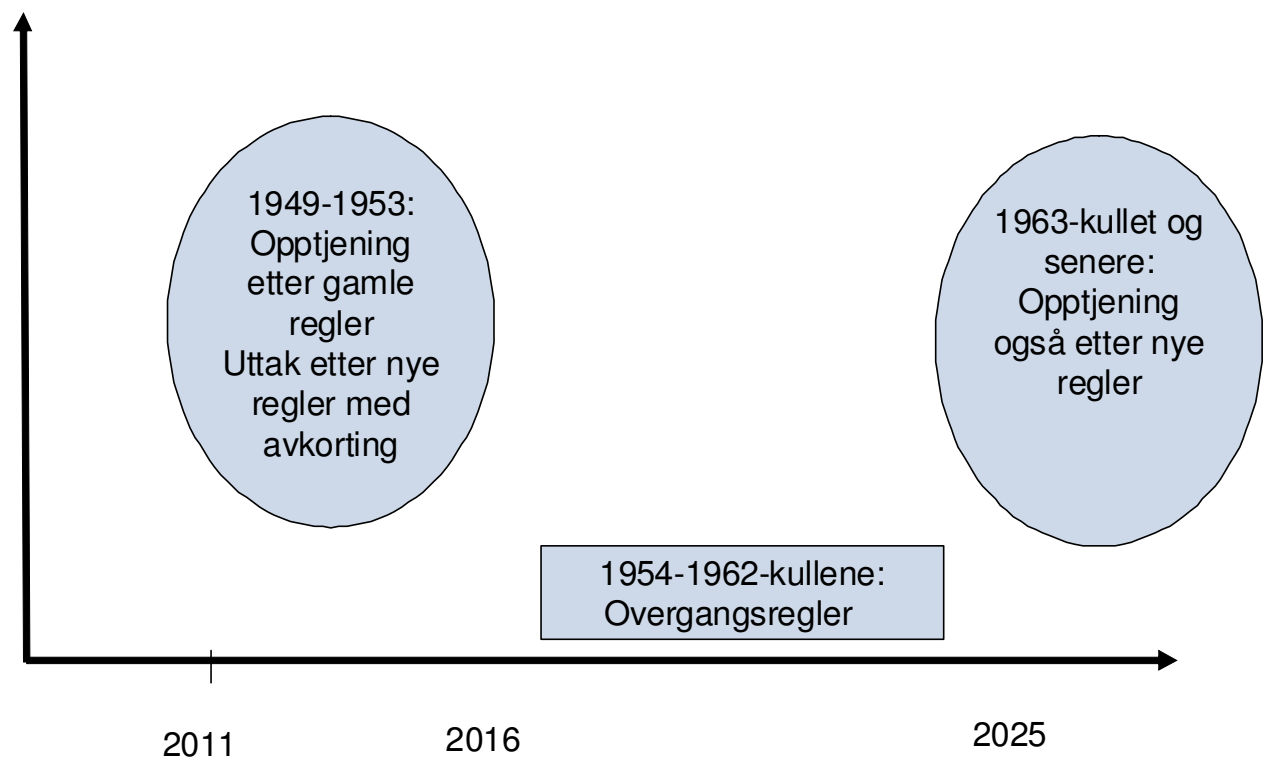
Den første endringen gjelder reglene for uttak av opptjente pensjonsrettigheter. I det nye pensjonssystemet har man erstattet prinsippet om en fast pensjonsalder på 67 år med prinsippet om valgfri pensjonsalder fra 62 år. I det gamle pensjonssystemet (dvs. det som er i kraft fram til 31. desember 2010) hadde offentlig ansatte og de fleste ansatte i privat sektor mulighet til å gå av med pensjon fra 62 år gjennom ulike ordninger med avtalefestet pensjon (AFP). I det nye pensjonssystemet er AFP-ordningen endret fra å dekke alle pensjonsutbetalinger mellom avgangstidspunktet og 67 år, da man kan få folketrygd og tjenestepensjon, til å utgjøre et varig påslag i tillegg til folketrygd-utbetalinger allerede fra 62 år.

Et viktig kjennetegn ved måten det "gamle" systemet fungerte på, var at det årlige pensjonsbeløpet som AFP-pensjonist var det samme enten man gikk av med AFP som 62-åring eller som 63- eller 64-åring (eller senere). De fleste arbeidstakerne fikk i det gamle systemet heller ikke høyere årlig pensjon etter fylte 67 år selv om de utsatte avgangstidspunktet. Den viktigste systemendringen fra 2011 er at det blir den enkelte selv som får gevinsten av å stå lenge i jobb, og betaler prisen ved å gå av tidlig. Det skjer ved at forventet pensjonsutbetaling i pensjonsperioden, er uavhengig av når man velger å gå av (i nåverdi). Går man av tidlig, blir det flere år å fordele den samlede pensjonen på, slik at årlig pensjon blir redusert tilsvarende. Går man av i høy alder, skal pensjonen forventningsmessig fordeles over færre år, slik at årlig pensjon da blir høyere. Denne endringen (uttakseffekten) gjøres gjeldende for dem som fyller 62 år allerede i 2011.

Den andre endringen er at reglene for opptjening av pensjonsrettigheter er endret. I folketrygden har man til nå beregnet opptjente pensjonsrettigheter gjennom en beregning som gir økonomisk uttelling for antall år man er yrkesaktiv inntil 40 år, samt hvor høy inntekt man hadde i de 20 årene blant disse man hadde høyest inntekt. Dette gjør at økt arbeidsinnsats mot slutten av yrkeskarrieren ofte ikke vil gi pensjonsmessig uttelling, og har gjort at mange ikke oppnår økte pensjonsrettigheter selv om de utsetter avgangstidspunktet. I det nye systemet vil enhver arbeidsinntekt, uansett når i yrkeskarrieren den skjer, gi økte pensjonsrettigheter. Denne endringen (*opptjeningseffekten*) gjøres først gradvis gjeldende. De første årskullene som omfattes av ny folketrygd i 2011 (årskullene 1949-1953), berøres ikke av endringer i opptjeningsreglene. For årskullene 1954-1962 blir opptjeningen beregnet som et gjennomsnitt av opptjeningsreglene i gammel folketrygd og opptjeningsreglene i ny folketrygd, med gradvis økende betydning av opptjeningsreglene i ny folketrygd. For 1963-kullet blir opptjeningen fullt ut basert på opptjeningsreglene i ny folketrygd.

Den gradvise innfasingen av regelverket i ny folketrygd er illustrert i Figur 2.1.

Figur 2.1 Innføring av ny folketrygd for ulike årskull.

2.2 Opptjening av rettigheter til alderspensjon

Årskullene til og med 1953 tjener opp rettigheter til alderspensjon i folketrygden etter dagens regler. Første år der reglene for uttak av pensjon i ny folketrygd gjøres gjeldende, er i 2011, og det årskullet som først får sjansen til å gå av (som 62-åring) etter de nye reglene er følgelig de som er født i 1949.

Alderspensjonen i den "gamle" folketrygden består av en grunnpensjon og en tilleggspensjon, evt. sært tillegg (minstepensjon) for dem uten eller med små tilleggspensjonsrettigheter. Grunnpensjonen, som er lik grunnbeløpet (G) i folketrygden, fastsettes uavhengig av inntekten. For å få full grunnpensjon kreves det bare tilstrekkelig botid i Norge (minst 40 år). Grunnbeløpet er fra 1. mai 2008 70.256 kroner. Sært tilleggssatsen er: 79,3 prosent for enslig. Minstepensjon for enslig er da knapt 126.000 kr. Regjeringen har som plan å øke minstepensjonen til 2 G for enslige innen 2011¹.

Tilleggspensjonen ved 67 år beregnes som 42 prosent av gjennomsnittlig pensjonspoeng i de 20 årene med høyest inntekt². Det gis tilleggspensjon bare for 1/3 av inntekt mellom 6 og 12 G og ingen tilleggspensjon for inntekter høyere enn dette³. Størrelsen på tilleggspensjonen avhenger både av hvor mange år man har tjent opp pensjonspoeng

¹ Ot. prp. 37 (2008-2009) Om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) lagt fram i februar 2009.

² For opptjeningsår til og med 1991 er tilleggspensjonsprosenten 45.

³ Pensjonsgivende inntekt for en person med inntekt på 9G blir således $6G + 0,333 * (9G - 6G) = 7G$. Pensjonspoenget for denne personen blir $(7G/G) - 1 = 6,0$.

(poengår) og hvor høye pensjonspoengene har vært. Pensjonspoenget beregnes for hvert år ved at inntekten divideres med grunnbeløpet⁴.

For å få full tilleggspensjon kreves det som hovedregel 40 poengår (antall år med opptjening av pensjonspoeng). Tilleggspensjonen gis proporsjonalt med antall poengår dividert med 40. Full tilleggspensjon utgjør en prosentandel (pensjonsprosenten) av det beløpet man får ved å multiplisere G med gjennomsnittet av de 20 høyeste poengtallene (sluttpoengtallet)⁵.

Med disse reglene vil det for mange ikke gi økt (tilleggs-)pensjon som 67-åring å arbeide lenger. Alle som har minst 40 års opptjening når de fyller 62 år, får ikke flere opptjeningsår av flere år med inntekt. De kan kanskje oppnå en viss økning i gjennomsnittlig pensjonspoeng (sluttpoengtall) hvis de mot slutten av yrkeslivet har høyere inntekter (i forhold til G) enn i gjennomsnitt for yrkesaktive, men effekten av dette på samlet pensjon vil være liten. .

2.3 Uttak av alderspensjon

Fra 2011 skal opptjent pensjonsrettighet som 67-åring danne utgangspunkt for avkorting dersom arbeidstakeren velger å gå av tidligere. Den beregnede pensjonen man vil kunne få ved uttak som 67-åring, kalles *basispensjon*. Avkorting er basert på at samlet forventet pensjonsutbetaling (i nåverdi) i perioden som pensjonist skal være upåvirket av når vedkommende begynner å ta ut pensjon. Velger arbeidstakeren å ta ut pensjon ett år før, øker forventet lengde på pensjonsperioden med omtrent ett år. Pensjonene skal dermed fordeles over flere år. For personer med full opptjening i gammel folketrygd, vil denne *uttakseffekten* være den eneste faktoren som påvirker pensjonen når man velger å gå av tidligere.

Beregningen av faktisk pensjon skjer ved at basispensjonen divideres med et *forholdstall*⁶. Det beregnes et forholdstall for hvert første uttaksår for pensjon, for eksempel for 66 år, 65 år osv. Forholdstallene er dessuten spesifikke for de ulike årskullene. Forholdstallene er normert til 1 i året 1943-kullet blir 67 år, dvs. i 2010. Som eksempel kan vi ta 1949-kullet som fyller 62 år i 2011 og 67 år i 2016. Fra tabellen finner vi at forholdstallet for dette årskullet er 1,03 for en 67-åring og 1,32 for en 62-åring. En pensjonist fra dette årskullet med beregnet alderspensjon etter gamle regler på 250.000 før justering for uttakstidspunkt (basispensjon), vil etter denne nedkortingene få en alderspensjon på 250.000 kroner dividert med 1,32, dvs. 189.400 kroner.

Begrensninger

Det nye regelverket krever at man må ha en pensjon som minst er på nivå med minstepensjonen som 67-åring, for å kunne ta ut pensjon tidligere enn 67 år. I Ot prop 37 sies det at man planlegger å øke minstepensjonen til 2 G innen 2011. Det sies også at man ved beregningen av pensjonen i forhold til mulighetene til å ta ut pensjon før 67 år, også kan inkludere AFP-pensjon.

---

⁴ Opptjente pensjonspoeng i et år er definert som pensjonsgivende inntekt dividert med grunnbeløp minus 1. På matematisk form kan dette uttrykkes ved formelen: $(pensjonsgivende\ inntekt/grunnbeløp)-1$. Har man en inntekt på 5 ganger grunnbeløpet, har man således tjent opp 4 pensjonspoeng.

⁵ Har vedkommende pensjonspoeng for færre enn 20 år, benyttes gjennomsnittet av samtlige poengtall.

⁶ Forholdstallene er vist i vedlegg A.

2.4 Opptjening og uttak av AFP

Den nye AFP-ordningen er helt annerledes enn den gamle. Mens den tidligere ordningen sto for all pensjonsutbetaling fra avgangstidspunktet og fram til man gikk av med alderspensjon normalt ved 67 år, er den nye AFP en ”ekstrapensjon” i tillegg til folketrygden, og som utbetales fra avgangstidspunktet og resten av livet.

Mens Folketrygdens alderspensjon for de første årskullene tjenes opp etter tidligere regler, følger både opptjening og uttak av AFP fullt ut prinsippene i det nye pensjonssystemet. Retten til AFP tjenes opp (for dem som omfattes av ordningen) ved at det hvert år tjenes opp pensjonsrettigheter tilsvarende 0,314 prosent av inntekten, inntil et inntektsnivå på 7,1 G (nesten 500.000 kr, gitt G i 2008). Det settes dessuten krav til ansiennitet for å få AFP. Man må ha arbeidet i en bedrift som omfattes av AFP-ordningen i minst 7 av de siste 9 årene, og at man arbeider i en AFP-bedrift på uttakstidspunktet. Det kreves (som tidligere) minst 20 prosents stilling og en inntekt på minst 1 G i uttaksåret og året før.

Det opptjenes imidlertid ikke pensjonsrettigheter i AFP etter fylte 62 år. Det blir dermed ingen opptjeningseffekt ved utsatt uttak. Utsatt uttak medfører økt AFP-pensjon bare på grunn av at det blir færre år å fordele pensjonsformuen på (uttakseffekten). Som nevnt tidligere gir folketrygden de første årene fra 2011 økt pensjon ved senere uttak også bare gjennom uttakseffekten for de fleste arbeidstakere.

I henhold til forhandlingsresultatet ved tariffoppgjøret i privat sektor våren 2008, vil ikke AFP-pensjonen bli utbetalt med et like høyt beløp i hvert år fra første uttaksår. Man vil i stedet sette årlig utbetaling 19.200 kroner høyere før 67 år enn etter 67 år. Vi har i sammenligningene i denne rapporten for enkelhets skyld omregnet AFP-pensjonene til et gjennomsnittlig årlig uttak basert på forventet levetid for de ulike årsklassene. I tillegg til opptjent pensjon gis det et kompensasjonstillegg⁷ på kr 10.000. Både ordinær AFP-pensjon og kompensasjonstillegget blir høyere desto eldre man er ved pensjoning. Kompensasjonstillegget i AFP-ordningen for privat sektor gis som en overgangsordning for å sikre et tilstrekkelig høyt pensjonsnivå for de første årskullene som går av med AFP. Kullene til og med 1953-kullet får fullt kompensasjonstillegg. Tillegget fases ut gradvis fra og med 1954-kullet.

2.5 Prinsippskisse for folketrygd og AFP i privat sektor

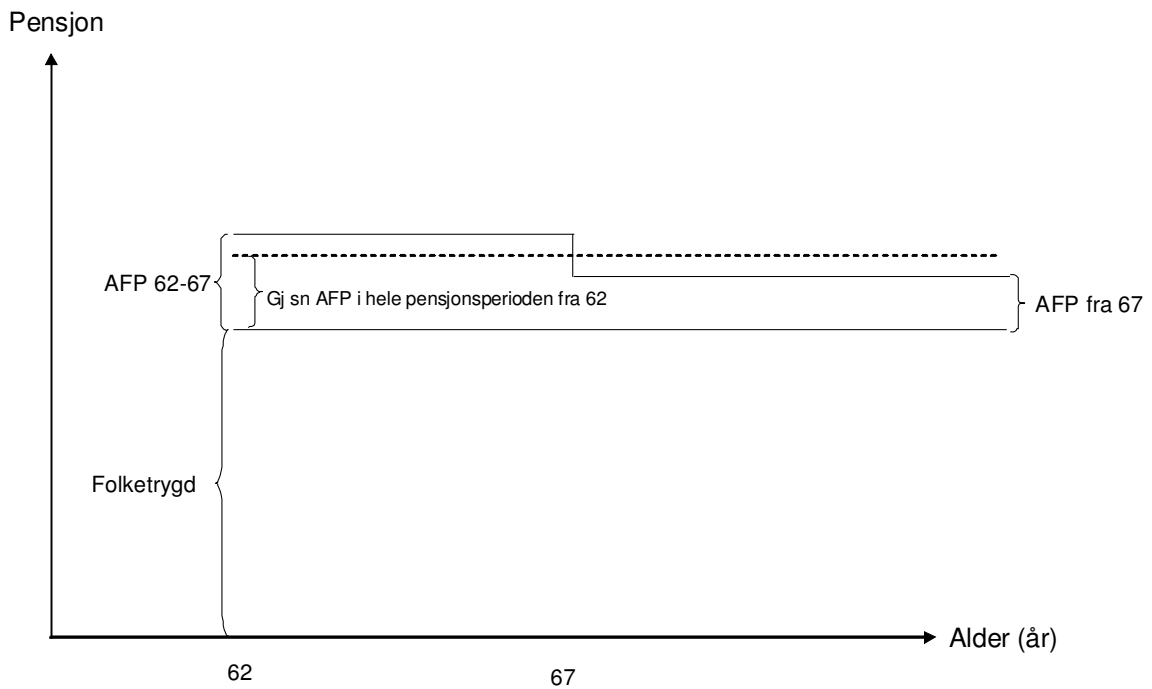
Figuren nedenfor viser prinsippskisse for hvordan summen av folketrygd og AFP i privat sektor definerer samlet pensjon.

I Figur 2.2 vises situasjonen for en person som går av som 62-åring. Han får et fast beløp i folketrygdpensjon i alle år som pensjonist, som indikert i figuren (det er ikke tatt hensyn til indeksering av løpende pensjoner). Dessuten får han et AFP-tillegg som er høyere fra 62 til 67 år enn fra 67 år, og dessuten kompensasjonstillegg. For å vurdere hvor mye vedkommende faktisk får i pensjon samlet sett, er det relevant å beregne det gjennomsnittlige AFP-beløpet, som tillagt folketrygdpensjonen defineres av den stiplede vannrette linjen i figuren. Gjennomsnittlig AFP-beløp er (det vektete) gjennomsnittet av det høye beløpet man mottar før 67 år og det lavere beløpet man mottar fra 67 år.

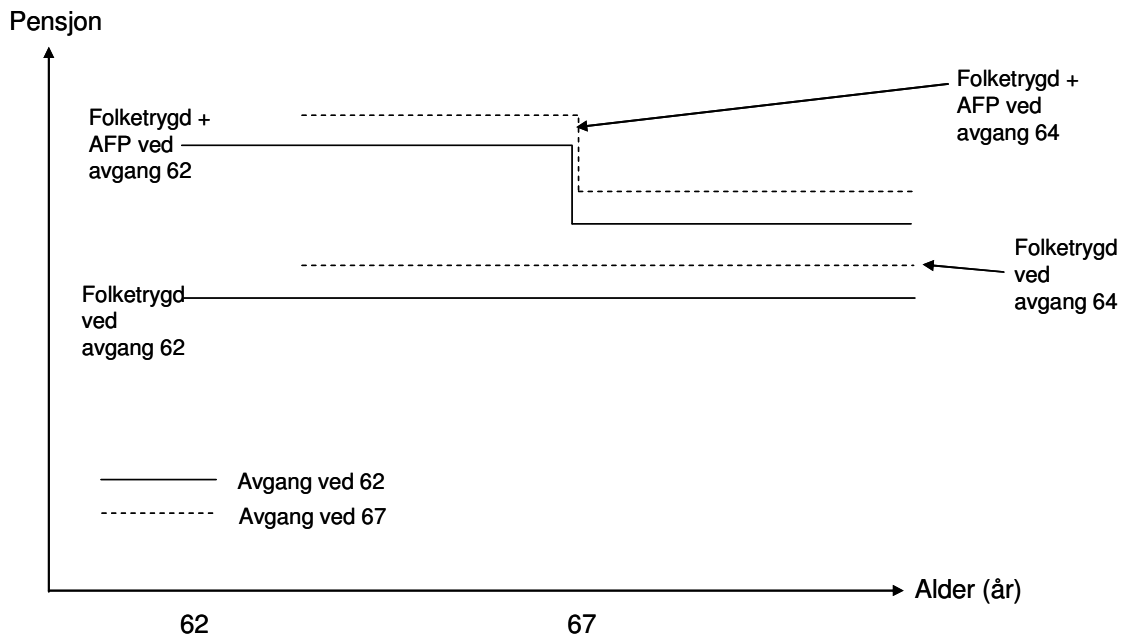
⁷ Kompensasjonstillegget er skattefritt.

Figur 2.2 Prinsippkisse for AFP og folketrygd ved avgang ved 62 år.

Effekten av utsatt avgangstidspunkt er vist i Figur 2.3.

Figur 2.3 Effekt av utsatt avgang

Den øvre heltrukne linjen viser summen av folketrygd og AFP-pensjon hvert år i pensjonsperioden for en pensjonist som går av som 62-åring. Den øvre stiplede linjen viser situasjonen dersom personen venter til 64 års alder med å ta ut pensjon. Utsatt pensjonsuttak gir hvert år en økning både i folketrygdpensjonen og i AFP-pensjonen. Den relative økningen er like stor for begge pensjonsøkningene, gjennom at basispensjonen divideres med et lavere forholdstall.

3   Beregningsresultater for dem som blir alderspensionister de første årene (eksempel- 1949-kullet)

Beregningene i dette kapitlet er i 2008-priser, basert på verdien av grunnbeløpet fra 1. mai 2008. Vi ser bort fra indeksering av løpende pensjoner til reallønnsveksten⁸. Det forutsettes opptjening etter gammel folketrygd, dvs at eksemplene er relevante for dem som blir alderspensionister i 2001 og de første årene etterpå (årskullene 1949-1953)

3.1   Personer med full opptjening

Vi har først beregnet alderspensjon og AFP for tre fiktive personer, alle med full opptjening i den gamle folketrygden, dvs. at de allerede har 40 år med pensjonsopptjening og at sluttpoengtallet ikke endres ved ett ekstra arbeidsår. Dette er altså den tradisjonelle tilpasningen for menn og kvinner som ikke har hatt barn.

Individene vi ser for oss fyller 62 år i 2011, dvs. de er født i 1949. Vi antar videre at halvparten av opptjeningen skjedde før 1992⁹ samt at han/hun er uten ektefelle/samboer. Videre forutsetter vi at årsinntekten antas å være i et konstant forhold til grunnbeløpet i hele opptjeningsperioden. Ved å anta dette vil sluttpoengtallet være lik pensjonspoengene tilhørende hvert enkelt opptjeningsår. Disse personene kaller vi:

- Kari, med inntekt 4G (drøyt 280.000 kroner i 2008),
- Ola, med inntekt 6G (drøyt 420.000 kroner i 2008) og
- Anne, med inntekt 8G (drøyt 560.000 kroner i 2008)

Vi har med de samme forutsetningene beregnet AFP-pensjonen for disse personene. Resultatene er vist i tabellene nedenfor.

---

⁸ I likhet med hva som gjøres i beregningene fra Finansdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

⁹ Den såkalte tilleggspensjonsprosenten ble redusert fra 1992.

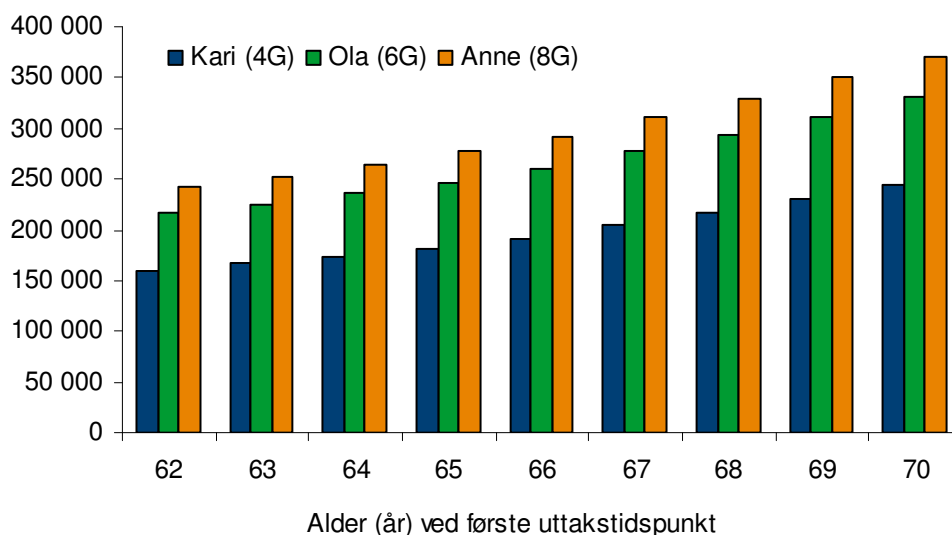
Tabell 3.1 Beregnet årlig folketrygdpensjon og gjennomsnittlig AFP-pensjon for tre typepersoner født i 1949, med ulik inntekt målt i G. 2008-kroner

	Alder ved første uttak av pensjon								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Folketrygd									
Kari (4G)	122 700	128 300	134 500	141 400	148 800	157 200	166 400	176 600	188 100
Ola (6G)	169 000	176 800	185 300	194 800	205 000	216 600	229 300	243 300	259 100
Anne (8G)	184 400	192 900	202 200	212 600	223 800	236 400	250 200	265 500	282 700
AFP									
Kari (4G)	36 700	38 400	40 300	42 400	44 600	47 100	49 800	52 900	56 300
Ola (6G)	50 100	52 400	54 900	57 800	60 800	64 200	68 000	72 100	76 800
Anne (8G)	57 500	60 100	63 000	66 200	69 700	73 600	78 000	82 700	88 100
Totalt									
Kari (4G)	159 400	166 700	174 800	183 800	193 400	204 300	216 300	229 500	244 400
Ola (6G)	219 100	229 200	240 200	252 600	265 800	280 800	297 200	315 400	335 900
Anne (8G)	241 900	253 000	265 200	278 900	293 500	310 000	328 200	348 200	370 800

Note: AFP-beløpene er beregnede gjennomsnitt basert på opptjeningsreglene. Det er forutsatt årlig opptjening lik 0,00314 % av inntekt. Kompensasjonstillegg på 10.000 for en 62-åring som går av i 2011, og det avkortes ved senere uttak ved hjelp av forholdstallet. Alle er forutsatt å ha 40 års opptjening i folketrygden ved fylte 62 år. Ingen reallønnsindeksering av løpende pensjoner.

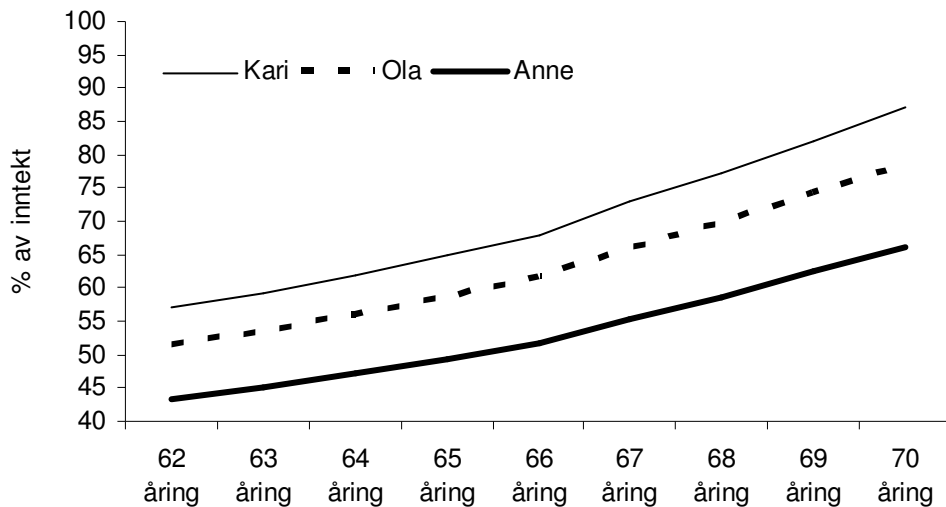
Det er altså en klar tendens til høyere årlig pensjon i kroner desto lenger man står i jobb, jf. Figur 3.1.

Figur 3.1 Beregnet årlig folketrygdpensjon og gjennomsnittlig AFP-pensjon for tre typepersoner født i 1949, med ulik inntekt målt i G. 2008-kroner

Årlig pensjon i prosent av inntekten er vist i Figur 3.2.

Figur 3.2 Beregnet årlig folketrygdpensjon og gjennomsnittlig AFP-pensjon for tre typepersoner født i 1949, med ulik inntekt målt i G, avhengig av avgangstidspunkt. Prosent av inntekten.

Ved å ikke gå av som 62-åring, men vente til 67 år, øker gjennomsnittlig årlig pensjon betydelig. Pensjon i prosent av inntekt er gjennomgående høyere for dem med lav inntekt, som følge av at opptjeningsreglene i gammel folketrygd gir lite uttelling i form av tilleggspensjon for høyere inntekter (gjelder også for ny folketrygd). I gjennomsnitt over pensjonsperioden kan en person med inntekt på 8 G (Anne) forvente en årlig pensjon på under 45 prosent av inntekten hvis hun går av ved 62 år, og en pensjon på nesten 50 prosent av inntekten ved å vente til 65 år med å gå av. En lavtlønnet (Kari, 4G) kan forvente en gjennomsnittlig pensjon på 57 prosent av inntekten ved å gå av som 62-åring og 65 prosent av inntekten ved å gå av som 65-åring. Selv den lavtlønte Kari med 4G får så høy pensjon at hun tilfredsstiller kravet om at samlet pensjon fra folketrygd og AFP må være høyere enn minstepensjonen (2G) for å kunne gå av som 62-åring.

Det vi er interessert i, er ikke nødvendigvis pensjonsnivåene i seg selv, men hvor mye mer i årlig pensjon man får dersom man står ett år ekstra i jobb. Dette får vi ved å se på de årlige differansene i pensjonen i tabellen over, jf. Tabell 3.2.

Tabell 3.2   Beregnet økning i årlig pensjon ved å utsette uttakstidspunktet ett år, for tre typepersoner født i 1949, med ulik inntekt målt i G. 2008-kroner.

	Alder (år)							
	62	63	64	65	66	67	68	69
Folketrygd								
Kari (4G)	5 600	6 200	6 900	7 400	8 400	9 200	10 200	11 500
Ola (6G)	7 800	8 500	9 500	10 200	11 600	12 700	14 000	15 800
Anne (8G)	8 500	9 300	10 400	11 200	12 600	13 800	15 300	17 200
AFP								
Kari (4G)	1 700	1 900	2 100	2 200	2 500	2 700	3 100	3 400
Ola (6G)	2 300	2 500	2 900	3 000	3 400	3 800	4 100	4 700
Anne (8G)	2 600	2 900	3 200	3 500	3 900	4 400	4 700	5 400
Totalt								
Kari (4G)	7 300	8 100	9 000	9 600	10 900	12 000	13 200	14 900
Ola (6G)	10 100	11 000	12 400	13 200	15 000	16 400	18 200	20 500
Anne (8G)	11 100	12 200	13 700	14 600	16 500	18 200	20 000	22 600

Økningen ved utsatt uttak av pensjon gjenspeiler prinsippet om at samlet pensjon over hele den forventede pensjonsperioden skal være upåvirket av pensjoningstidspunktet.

3.2 Personer uten full opptjening

3.2.1 Innledning

Langt fra alle har lange og sammenhengende yrkeskarrierer bak seg når de er i begynnelsen av 60-årene. Svært mange kvinner i denne aldersgruppen var hjemme i noen år mens barna var små, og har dessuten arbeidet deltid i store deler av yrkeskarrieren. Mange av dem arbeider i offentlig sektor, kanskje særlig innen helsevesenet og den kommunale velferdssektoren. I disse sektorene har de fleste rett til AFP. Mange kvinner med lignende yrkeshistorie har imidlertid hatt arbeidsgivere som ikke har vært med i AFP-ordningen. Mange kvinner som har arbeidet i private bedrifter utenom de store arbeidstaker/arbeidsgiversammenslutningene knyttet til renhold, barnehager og kontor har ikke rett til AFP og har bare folketrygden som kilde til pensjonsinntekt når yrkeskarrieren er over.

Offentlig ansatte mottar i tillegg til folketrygd og AFP også tjenestepensjon. De offentlige tjenestepensjonsordningene er såkalte brutto ytelsesordninger, som sikrer den ansatte en pensjon på 66 prosent av lønnsnivået på slutten av yrkeskarrieren. Arbeidstakeren er garantert 66 prosent av sluttlønnnivået i pensjon, uansett om det skjer endringer i folketrygden. Det er klart at de offentlige tjenestepensjonsordningene må harmoniseres med det generelle prinsippet om valgfritt uttakstidspunkt ned til 62 år, og avkorting av pensjonsbeløpet i samsvar med uttakstidspunktet. Det er imidlertid ikke klarlagt hvordan dette skal skje. For offentlig ansatte med tjenestepensjon, både med full opptjening og ansatte uten full opptjening, er det på det nåværende tidspunkt (april 2009) ikke mulig å gjennomføre beregninger basert på vedtatte endringer i regelverket for pensjonsordningene.

Beregningene i denne rapporten av hva personer uten full opptjening kan tjene på å stå ett ekstra år i jobb i form av høyere pensjonsbetalinger, er således bare relevante for

personer i privat sektor. Om dette er personer uten private tjenstepensjoner, er dette den hele historien for dem, mens personer som har tjenstepensjon, vil kunne tjene ytterligere på å utsette avgangstidspunktet gjennom virkemåten til disse ordningene. I privat sektor er tjenstepensjonsordningene såkalte nettoordninger, dvs. at ytelsene er uavhengig av hva den enkelte mottar fra folketrygden og eventuelt i AFP. Men hvordan ytelsene fra private tjenstepensjoner eventuelt vil bli redusert dersom arbeidstakeren går av før fylte 67 år, er langt fra avklart. Effektene av dette er således ikke inkludert i denne rapporten.

I den gamle folketrygden ble det fra 1992 gitt pensjonsopptjening for ulønnet omsorgsarbeid. Fra dette tidspunkt ble det godskrevet opptjening av pensjonsopptjening tilsvarende en inntekt på 4G ved omsorg for barn under 7 år og ved pleie av eldre, syke og funksjonshemmede. De som fyller 62 år de nærmeste årene hadde sin "småbarnsperiode" før 1992 og har således ikke hatt anledning til å tjene opp pensjonsrettigheter i den gamle folketrygden for omsorg for små barn. De vil derfor ofte ha mindre enn full opptjening i gammel folketrygd når de passerer 62 år.

3.2.2 Enslig, inntekt 4G, avbrudd i yrkeskarrieren

I dette typeeksempelet tenker vi oss en enslig født i 1949 og altså fyller 62 år i 2011. Hun har 30 års opptjening i folketrygden med inntekt på 4 G (årslønn på ca 280.000). Dette tilsvarer i størrelsesordenen årslønnen til en hjelpepleier (uten skifttillegg). Vi kaller denne personen *Grete*.

Grete har 15 års opptjening før 1992 og 15 års opptjening etter 1991, til sammen 30 år. For å få full tjenstepensjon må man ha 40 års opptjening. Ved å arbeide ett år til, vil således Grete få ett ekstra opptjeningsår. Mange kvinner i offentlig sektor har yrkeskarrierer som ligner på denne.

AFP-pensjonen framkommer som $0,314 \% * 30$, dividert på forholdstallet ved uttak som 62-åring, nemlig 1,32). Siden AFP-opptjeningen stopper ved 62-år vil hun få denne summen justert med forholdstallet, som er i ca 25.000 kroner resten av sin pensjoneringsperiode. Hun får dessuten kompensasjonstillegget på om lag 10.000 kroner.

Tabell 3.3 Årlig forventet pensjonsutbetaling for Grete (enslig, født 1949 med 4G i inntekt og 30 års opptjening), etter avgangsalder. 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Folketrygden	105 300	111 900	119 100	127 200	135 900	145 700	156 500	168 500	182 000
AFP	30 500	31 900	33 400	35 100	36 900	39 000	41 300	43 800	46 700
Total pensjon	135 800	143 800	152 500	162 300	172 900	184 700	197 800	212 300	228 700
Pensjonsøkning ved å jobbe ett ekstra år	8 000	8 800	9 800	10 500	11 900	13 100	14 500	16 400	
Pensjon, % av 4G	48	51	54	58	62	66	70	76	81

Den totale pensjonen (Folketrygd + AFP) ved avgang som 62-åring er lavere enn minstepensjonen på 2G, dvs. 140.514 kroner i 2008-kroner. Derfor kan hun ikke gå av som 62-åring. Tidligste år hun kan gå av med alderspensjon etter ny folketrygd, er ved 63 år. Da passerer hun kravet om at hun må ha en samlet pensjon fra folketrygd og AFP som er høyere enn minstepensjonen.

Økt gjennomsnittlig pensjon ved ett ekstra arbeidsår til slutt i yrkeskarrieren gir for Kari en økning i den årlige pensjonen resten av livet på 8.000 kroner hvis hun utsetter avgangen fra 62 til 63 år. Ett ekstra år gir en årlig pensjonsøkning på nesten 12.000 kroner per år dersom hun istedenfor å gå av som 66-åring, går av når hun er fylt 67 år.

Dersom Kari ikke arbeider i en bedrift med AFP-ordning, har hun bare rett til alderspensjon fra Folketrygden. Beregnet pensjon fra Folketrygden ved avgang 62 år (105.300 kroner) er langt lavere enn minstepensjonen ved 67 år (2 G, om lag 140.000 kroner). Faktisk er beregnet pensjon fra Folketrygden lavere enn 140.000 kroner selv om hun venter til hun er 66 år med å gå av. Begrensingsregelen innebærer således at Kari, dersom hun ikke har rett til AFP, har så lav opptjent pensjon at hun først kan gå av ved 67 år.

3.2.3 Enslig, inntekt 6G, avbrudd i yrkeskarrieren

I dette typeeksempelet tenker vi oss fortsatt en enslig person, født i 1949. Vi kaller ham *Hans*. Hans har også 30 års opptjening i folketrygden, men med lønn på 6G. Resultatet er vist i Tabell 3.4.

Tabell 3.4 Årlig forventet pensjonsutbetaling for Hans (enslig, født 1949 med 6G i inntekt og 30 års opptjening), etter avgangsalder. 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Folketrygden	140 000	149 400	159 700	171 100	183 500	197 400	212 700	229 700	249 000
AFP	35 500	37 100	38 900	40 900	43 000	45 500	48 100	51 100	54 400
Total pensjon	175 500	186 500	198 600	212 000	226 500	242 800	260 900	280 800	303 400
Pensjonsøkning ved å jobbe ett ekstra år	11 000	12 000	13 500	14 500	16 300	18 000	20 000	22 500	
Pensjon, % av 6G	42	44	47	50	54	58	62	67	72

Kilde: Econ Pöyry

Gevinsten i form av økt pensjon ved å arbeide ett ekstra år blir noe større for dem som ikke har full opptjening enn for dem som har full opptjening. Eksempelvis er økningen i pensjonen 11.000 kroner for Hans ved å gå av ved 63 år istedenfor 62 år, mens dette tallet er 9.200 for Ola (både Hans og Ola hadde gjennomsnittlig inntekt på 6G).

Selv om hans ikke skulle ha rett til AFP, har han med en inntekt på 6G tjent opp pensjonsrettigheter som er store nok til å gi en beregnet pensjon som er høyere enn 2 G selv om han går av ved 62 år. Han møter dermed ingen hindringer i regelverket mot å gå av ved 62 år.

Også for de med lavest inntekt i våre regneeksempler, gir utsatt uttak større pensjonsgevinst for dem som ikke har full opptjening enn for dem som har full opptjening. Både Grete og Kari har inntekt på 4 G. Kari, som har full opptjening allerede, tjener 5.600 kroner per år ved utsatt avgangstidspunkt fra 62 til 63 år, dette tallet for Grete er 8.000 kroner per år. Forskjellen mellom dem som har full opptjening og dem som ikke har full opptjening er oppsummert i Tabell 3.5.

Tabell 3.5   Økning i ærlig pensjon ved å utsette uttakstidspunktet ett år, for personer i 1949-kullet med ulik inntekt og pensjonsopptjening ved fylte 62 år. 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår		
	62 år	65 år	69 år
4G full opptjening	7300	9600	14900
4G ikke full	8000	10500	16400
6 G full opptjening	10100	13200	20500
6 G ikke full	11000	14500	22500

Note: Personer uten full opptjening er forutsatt å ha 30 års opptjening ved fylte 62 år.

3.3 Effekter for årskullene 1950-53

Avkorting av pensjonen ved å gå av tidlig skjer ved hjelp av de beregnede forholdstallene. Forholdstallene gjenspeiler at (den tenkte) pensjonsformuen skal fordeles på flere pensjonsår ved tidlig uttak. Forholdstallene regnes ut for hvert årskull. Forholdstallet for avgang ved en gitt alder (for eksempel 64 år) er høyere for yngre årskull enn for eldre årskull. Eksempelvis er forholdstallet ved avgang som 64-åring 1.204 for 1949-kullet og 1.214 for 1951-kullet. Det betyr at en gitt pensjonsopptjening for senere årskull gir grunnlag for lavere årlige pensjoner enn for tidligere årskull. Grunnen er at levealderen øker; 1951-kullet kan forvente å leve lenger som pensjonist enn det 1949-kullet kan.

Vi fokuserer imidlertid ikke i denne rapporten på nivået på de årlige utbetalingene, men på hvor mye de årlige utbetalingene øker ved å utsette uttakstidspunktet. Den parameteren som påvirker hvor mye mer man får i pensjon ved utsatt pensjoneringstidspunkt, er forskjellen i forholdstall mellom to uttakstidspunkter. Denne forskjellen endres svært lite mellom ulike årskull, jf. Tabell 3.6.

Tabell 3.6   Endring i forholdstall for ulike årskull ved å utsette uttakstidspunktet ett år

Årskull\Uttaksalder	62	63	64	65	66	67
1949	-0,058	-0,058	-0,059	-0,057	-0,058	-0,057
1950	-0,058	-0,059	-0,057	-0,058	-0,057	-0,057
1951	-0,058	-0,058	-0,058	-0,057	-0,057	-0,057
1952	-0,058	-0,057	-0,058	-0,057	-0,057	-0,057
1953	-0,058	-0,058	-0,057	-0,058	-0,057	-0,056

Tabellen viser at økningen i forholdstallet ved utsatt avgang ett år er praktisk talt den samme for de ulike årskullene, for gitt avgangsalder. I praksis kan tallene tolkes dit hen at utsatt pensjonsuttak med ett år gir en økning i årlig pensjon på i størrelsesorden 5-6 prosent, uansett hvilken uttaksalder vi ser på.

4 Beregningsresultater for årskullene fra 1963

4.1 Regelverket

4.1.1 Alderspensjon

Årskullene fra 1963 og senere tjener opp pensjonsrettigheter fullt ut basert på reglene i ny folketrygd. Opptjeningen skjer med en fast andel av inntekten hvert år¹⁰. Opptjeningen kan formuleres på "beholdningsform" ved at den enkelte gjennom yrkeslivet tjener opp en (beregnet) pensjonsbeholdning. Det skal hvert år bygges opp bidrag til pensjonsbeholdningen tilsvarende 18,1 prosent av pensjongivende inntekt opp til en inntekt på 7,1 G. Inntekt utover dette gir ikke grunnlag for opptjening av pensjonsrettigheter.

Opptjeningen til en person med konstant lønn målt i G på 6G, får en pensjonsbeholdning ved uttakstidspunktet beregnet ved formelen nedenfor:

$$\text{Pensjonsbeholdning} = 6G \times \text{antall opptjeningsår} \times 18,1\%$$

Nivået på den årlige pensjonen framkommer ved å dele pensjonsbeholdningen på et såkalt *delingstall*:

$$\text{Årlig pensjon} = \text{Pensjonsbeholdning} / \text{Delingstall}$$

Delingstallet gjenspeiler hvor mange år pensjonen forventningsmessig skal betales. Siden forventet antall pensjonsår avtar med økende alder ved uttak, blir delingstallet lavere desto lengre man venter med å ta ut pensjon. Delingstallene øker dessuten for hvert årskull, fordi forventet levealder for pensjonistene øker for stadig nye årskull pensjonister. Realverdien av en gitt pensjonsbeholdning og av minstepensjonen på 2 G vil derfor bli lavere for senere årskull enn for tidligere årskull.

4.1.2 AFP

I henhold til tariffavtalen mellom LO og NHO fra 2008, skal retten til årlig AFP i privat sektor tjenes opp med 0,314 prosent av inntekten fram til fylte 62 år. I beregningene for 1963-kullet bruker vi samme delingstall som i alderspensjonen, slik at opptjeningen må regnes på "beholdningsform". Istedenfor en årlig opptjening av *pensjonsutbetaling* på 0,314 prosent av inntekten, regner vi dette om til en årlig opptjening av *pensjonsbeholdning* på 4,2 prosent av inntekten. Betydningen av økt levealder tas hensyn til ved at AFP-pensjonsbeholdningen divideres på delingstallet.

Kompensasjonstillegget i AFP for privat sektor skal gradvis fases ut for nye årskull, fra 1949-kullet og til 1962-kullet. 1963-kullet er det første kullet som ikke får kompensasjonstillegg. I våre beregninger gir dette som resultat at nivået på den samlede AFP-pensjonen blir lavere for senere årskull enn for de første årskullene vi beregner for. En grunn til det er at vi beregner pensjon i 2008-priser (fast grunnbeløp). I virkeligheten vil inntektsnivået i økonomien, og grunnbeløpet, øke over tid, slik at pensjonsbeløpene i

---

¹⁰ Jf boks 3.1 i Ot prop 37 (2008-2009)

framtiden blir høyere. Dette gjelder imidlertid uansett, også øvrige beregninger av folketrygd og AFP for 1949-kullet. Bildet av lavere pensjonsnivå for senere årskull er således korrekt, om vi ser bort fra den generelle inntektsveksten.

4.1.3 Minstepensjon - Garantipensjon

I det nye pensjonssystemet erstattes minstepensjonen av en såkalt Garantipensjon. Garantipensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år. På grunn av levealdersjusteringen blir den også mindre for senere årskull (hvis vi ser bort fra framtidig realvekst i grunnbeløpet). Forutsatt G på 70.256 kroner (fra 1/5-2008), blir garantipensjon før levealdersjustering $2 G = 140.500$ kroner. Etter levealdersjustering blir den for 1949-kullet 136.400 kroner (forholdstall 1,030) og for 1963-kullet 127.100 kroner¹¹.

Siden garantipensjonen er mindre for senere årskull, blir også kravet til å kunne gå av med pensjon før 67 år, mindre strengt. I 2030 kreves det således en pensjon i faste lønninger med 2008-prisnivå på 127.100 kroner i folketrygd og AFP samlet for å kunne gå av før 67 år, mens det tilsvarende beløpet i 2011 er 136.400 kroner.

4.2 Personer med full opptjening (40 år ved 62 år)

Vi har igjen beregnet alderspensjon og AFP for tre fiktive personer med den samme opptjeningshistorien som i kapittel 3, dvs. at de har 40 års pensjonsopptjening den dagen de fyller 62 år.

Individene vi ser for oss fyller 62 år i 2025, dvs. de er født i 1963. Vi antar at årsinntekten har vært i et konstant forhold til grunnbeløpet i hele opptjeningsperioden. Disse personene kaller vi fortsatt:

- Kari, med inntekt 4G (drøyt 280.000 kroner i 2008),
- Ola, med inntekt 6G (drøyt 420.000 kroner i 2008) og
- Anne, med inntekt 8G (drøyt 560.000 kroner i 2008)

Vi har med de samme forutsetningene beregnet AFP-pensjonen for disse personene.

Det er to viktige forskjeller fra beregningene av 1949-kullet. For det første får man også en *opptjeningseffekt* ved utsatt uttak av pensjon, mens 1949-kullet bare fikk en uttakseffekt. For 1963-kullet vil ett ekstra arbeidsår gi økt årlig pensjon også fordi pensjonsformuen den dagen man starter å ta ut alderspensjon er høyere enn den ellers ville vært. Gevinsten ved å stå ett år lenger i jobb blir dermed større enn for de årskullene hvor pensjonsrettighetene var gitt fra de gamle opptjeningsreglene (og man allerede hadde 40 års opptjening). For det andre har ikke 1963-kullet (og senere kull) noe kompensasjonstillegg i AFP. Det gjør at pensjonsnivåene for dette og senere kull blir lavere enn nivået for de første årskullene som går av med AFP. Beregnet årlig pensjon fra folketrygd og AFP er vist i Tabell 4.1 nedenfor.

---

¹¹ Basert på et antatt forholdstall på 1,106. Ot prop 37 oppgir ikke forholdstallet for 1963-kullet, så vi har anslått dette på basis av hvordan forholdstallene har utviklet seg mellom foregående årskull.

Tabell 4.1   Beregnet årlig folketrygdpensjon og gjennomsnittlig AFP-pensjon for tre typepersoner, 1963-kullet, kroner per år. 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Folketrygd									
Kari (4G)	103 000	110 100	117 800	126 300	135 600	145 900	157 200	169 700	183 700
Ola (6G)	154 500	165 200	176 800	189 400	203 500	218 800	235 700	254 500	275 500
Anne (8G)	182 700	195 500	209 200	224 100	240 800	259 000	278 900	301 100	326 100
AFP									
Kari (4G)	23 900	24 900	26 000	27 300	28 600	30 100	31 700	33 500	35 500
Ola (6G)	35 800	37 400	39 100	40 900	42 900	45 100	47 500	50 200	53 300
Anne (8G)	42 400	44 200	46 200	48 400	50 800	53 400	56 300	59 500	63 100
Totalt									
Kari (4G)	126 900	135 000	143 800	153 600	164 200	176 000	188 900	203 200	219 200
Ola (6G)	190 300	202 600	215 900	230 300	246 400	263 900	283 200	304 700	328 800
Anne (8G)	225 100	239 700	255 400	272 500	291 600	312 400	335 200	360 600	389 200

Note: AFP-beløpene er beregnede gjennomsnitt basert på opptjeningsreglene. Ikke kompensasjonstillegg i AFP. Alle er forutsatt å ha 40 års opptjening i folketrygden ved fylte 62 år. Ingen reallønnsindeksering av løpende pensjoner.

Garantipensjonen i 2030 for en 67-åring er for 1963-kullet anslått til drøyt 127.000 kroner. Personer med relativt lave inntekter (4G) og som ikke har rett til AFP vil ha liten glede av den generelle muligheten til å gå av før 67 år. Fra Tabell 4.1 ses at folketrygdpensjonen for Kari er lavere enn minstepensjon/garantipensjon hvis hun går av ved 65 år eller tidligere. Hun har dermed ikke rett til å gå av før hun er 66 år. Har Kari imidlertid jobbet i en bedrift som har vært omfattet av AFP-ordningen, vil hun kunne gå av som 62-åring.

Økningen i årlig pensjon ved å utsette avgangstidspunktet med ett år, er vist i Tabell 4.2.

Tabell 4.2   Beregnet økning i årlig pensjon for 1963-kullet ved å utsette uttakstidspunktet ett år, kroner per år. 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår							
	62	63	64	65	66	67	68	69
Folketrygd								
Kari (4G)	7 100	7 700	8 500	9 300	10 300	11 300	12 500	14 000
Ola (6G)	10 700	11 600	12 600	14 100	15 300	16 900	18 800	21 000
Anne (8G)	12 800	13 700	14 900	16 700	18 200	19 900	22 200	25 000
AFP								
Kari (4G)	1 000	1 100	1 300	1 300	1 500	1 600	1 800	2 000
Ola (6G)	1 600	1 700	1 800	2 000	2 200	2 400	2 700	3 100
Anne (8G)	1 800	2 000	2 200	2 400	2 600	2 900	3 200	3 600
Totalt								
Kari (4G)	8 100	8 800	9 800	10 600	11 800	12 900	14 300	16 000
Ola (6G)	12 300	13 300	14 400	16 100	17 500	19 300	21 500	24 100
Anne (8G)	14 600	15 700	17 100	19 100	20 800	22 800	25 400	28 600

Denne økningen er gjennomgående større for 1963-kullet enn for 1949-kullet. Grunnen er at 1963-kullet tjener opp økte pensjonsrettigheter ved å stå ett ekstra år, mens dette ikke er tilfellet med de tre typepersonene i 1949-kullet som allerede har 40 års opptjening. Økningen i årlig pensjon for en 62-åring ved å stå ett år ekstra i jobb er fra 1.500 kroner (Kari med inntekt 4G) til 4.000 kroner (Anne med 8G), forutsatt at alle har rett til AFP.

Grunnen til at gevinsten i AFP ved å stå ett ekstra år blir mindre for 1963-kullet enn for 1949-kullet, er at 1963-kullet har lavere AFP enn 1949-kullet som følge av at 1963-kullet ikke har noe kompensasjonstillegg i AFP-pensjonen.

Tabell 4.3   Forventet årlig pensjon (Folketrygd og AFP) for tre typiske personer med full opptjening og jevn inntekt, avhengig av alder ved avgangstidspunkt. Prosent av inntekten. 1963-kullet

	Alder ved første uttaksår								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Kari (4G)	45,1	48,0	51,2	54,7	58,4	62,6	67,2	72,3	78,0
Ola (6G)	45,1	48,1	51,2	54,6	58,5	62,6	67,2	72,3	78,0
Anne (8G)	40,0	42,6	45,4	48,5	51,9	55,6	59,6	64,2	69,2

Tallene i Tabell 4.3 er sammenlignbare med dem i Figur 3.2. Pensjonen er gjennomgående en lavere andel av inntekten for alle de tre typepersonene. Hovedgrunnen er effekten av delingstallet som gjenspeiler at den opptjente pensjonsformuen i 2030 må fordeles på flere forventede leveår enn pensjonsformuen i 2011. Gevinsten ved å stå lenger i jobb, er imidlertid større for 1963-kullet enn for 1949-kullet. Vi ser videre at pensjonsnivået i prosent av inntekten er den samme for Kari, som tjener 4G som for Ola, som tjener 6G. Anne, som tjener 8G, får imidlertid en pensjon som utgjør en noe lavere andel av inntekten enn de to andre typepersonene. Grunnen er inntektstaket på 7,1 G for å tjene opp pensjonsrettigheter i folketrygden. Den delen av hennes inntekt som overstiger 7,1G gir ikke pensjonsrettigheter.

4.3 Personer uten full opptjening

4.3.1 Opptjening for ulønnet omsorgsarbeid

Både i det gamle og det nye pensjonssystemet gis det pensjonsopptjening for ulønnet omsorgsarbeid. Som nevnt i kapittel 3 ble det fra 1992 godskrevet opptjening av pensjonsopptjening for ulønnet omsorg, men at dagens nye pensjonister ikke vil ha kunnet utnytte denne muligheten.

For dem som blir alderspensjonister etter 2020, ville både en videreføring av opptjeningsreglene for ulønnet omsorg i den gamle folketrygden og de tilsvarende reglene for i den nye folketrygden føre til at mange kvinner som var hjemme med barna mens de var små, uansett får høy pensjonsopptjening i fremtiden. I den nye folketrygden vil ulønnet omsorgsarbeid bli tilført pensjonsbeholdningen med en inntekt på 4,5 G per år, i inntil 6 år per barn¹².

For en kvinne som fyller 62 år i 2025 under det nye pensjonssystemet kan det at hun har fått godskrevet pensjonsopptjening for omsorg for små barn ha ført til at hun likevel har 40 års opptjening (dette ville altså også ha vært tilfellet selv med videreføring av det gamle pensjonssystemet).

AFP-ordningen i privat sektor inneholder ingen slike klausuler om opptjening av pensjonsrett ved ulønnet omsorg for små barn.

På samme måte som i kapittel 3, ser vi på to tenkte personer, født i 1963, uten full opptjening:

- Enslig, inntekt 4G, avbrudd i yrkeskarrieren –Grete1963
- Enslig, inntekt 6G, avbrudd i yrkeskarrieren –Hans1963

Tankegangen er at disse typepersonene er personer med 10 års avbrudd i yrkeskarrieren pga omsorg for små barn.

Hans og Grete, begge født i 1949, hadde 30 opptjeningsår ved fylte 62 år pga omsorg for små barn. 1963-versjonen av disse typepersonene (Grete1963 og Hans1963) vil med 10 år utenfor arbeidslivet pga småbarnsomsorg likevel få 40 opptjeningsår ved fylte 62 år. Vi legger derfor til 10 år med 4,5 G i årlig pensjonsopptjening til de 30 årene med opptjening basert på arbeidsinntekt for disse to.

4.3.2 Enslig, inntekt 4G, avbrudd i yrkeskarrieren

I dette typeeksempelet tenker vi oss en enslig født i 1963 og altså fyller 62 år i 2025 og 67 i 2030. Hun har 30 års opptjening fra arbeid med inntekt på 4 G (årslønn på ca 280.000). Dette tilsvarer i størrelsesordenen årslønnen til en hjelpepleier (uten skifttillegg). Vi kaller denne personen *Grete1963*. Resultatene er vist i Tabell 4.4.

---

¹² Dette er en viss oppjustering i forhold til gammel folketrygd, der det ble godskrevet pensjonsrettigheter for ulønnet omsorg for en inntekt på 4G årlig.

Tabell 4.4 Årlig forventet pensjonsutbetaling for Grete1963 (enslig, inntekt på 4G i 30 år og 10 års opptjening av pensjonspoeng for ulønnet omsorg, født 1963). 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
AFP	17 900	18 700	19 500	20 400	21 500	22 600	23 800	25 100	26 600
Total pensjon	120 800	128 800	137 300	146 700	157 100	168 500	181 000	194 700	210 300
Pensjonsøkning ved å jobbe ett ekstra år	8 000	8 500	9 400	10 400	11 400	12 500	13 700	15 600	
Pensjon, prosent av 4G	43	46	49	52	56	60	64	69	75

Note: Vi har i dette tilfellet for enkelhets skyld regnet som om Grete1963 har pensjonsopptjening lik 4 G i 40 år.

Pensjonen til Grete1963 blir lavere enn pensjonen til Grete, siden Grete1963 er i et årskull som lever lenger enn 1949-kullet, som Grete er del av. Pensjonsformuen skal således deles på flere år. Dette er hovedgrunnen til at pensjonen for Grete1963 ved 62 år blir lavere enn for Grete. AFP er dessuten klart lavere enn for Grete, siden Grete1963 ikke lenger får kompensasjonstillegget, som for en AFP-pensjonist i 1949-kullet som går av ved 62 år er på kr 10.000.

Siden AFP-pensjonen for 1963-kullet ikke inneholder kompensasjonstillegg, vil økningen i samlet AFP-pensjon ved utsatt pensjonering også bli mindre enn for 1949-kullet. Dette trekker i retning av at gevinsten ved utsatt pensjonering blir mindre i framtiden. I motsatt retning trekker imidlertid at gevinsten i alderspensjonen fra folketrygden ved utsatt pensjonering blir større for 1963-kullet enn for 1949-kullet.

Samlet blir den årlige gevinsten ved utsatt pensjonering i ny folketrygd på nivå med eller litt svakere enn i den gamle folketrygden for typepersonen Grete1963.

4.3.3 Enslig, inntekt 6G, avbrudd i yrkeskarrieren

I dette typeeksemplet tar vi utgangspunkt i personen hans født i 1949, og legger til grunn samme grunnforutsetning, nemlig at han hadde 10 år utenfor arbeidslivet pga omsorg for små barn. Mens 1949-Hans ikke fikk godskrevet disse pensjonspoengene, får 1963-versjonen av Hans (som vi kaller Hans1963) godskrevet dem. Hans1963 får derfor, i likhet med Grete1963, godskrevet inntekt tilsvarende 4,5 G i disse 10 årene. Dessuten har han altså 30 opptjeningsår før 62 år med en inntekt på 6G per år.

Tabell 4.5 Årlig forventet pensjonsutbetaling for Hans1963 (enslig, inntekt på 6G i 30 år og 10 års opptjening av pensjonspoeng for ulønnet omsorg, født 1963). 2008-kroner

	Alder ved første uttaksår								
	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Folketrygden	144 800	155 100	166 200	178 400	191 900	206 600	222 800	241 000	261 200
AFP	26 900	28 000	29 300	30 700	32 200	33 800	35 700	37 700	40 000
Total pensjon	171 700	183 100	195 500	209 100	224 100	240 400	258 500	278 700	301 200
Pensjonsøkning ved å jobbe ett ekstra år	11 400	12 400	13 600	15 000	16 300	18 100	20 200	22 500	
Pensjon, % av 6G	61	65	70	74	80	86	92	99	107

Av den beregnede årlige folketrygdpensjonen ved avgang 62 år på 144.800 kroner, kan 29.000 kroner tilskrives opptjeningen for ulønnet omsorg. Hans1963 får svakt høyere folketrygdpensjon enn Hans (som altså var født i 1949), nettopp fordi Hans1963 får godskrevet pensjonsrettigheter for de ti årene han var hjemme med små barn. I likhet med alle andre født i 1963 og som ikke får kompensasjonstillegget, blir imidlertid AFP-pensjonen lavere for hans1963 enn for Hans. Gevinsten i form av økt årlig samlet pensjon ved utsatt avgang er omtrent den samme som for Hans (født 1949).

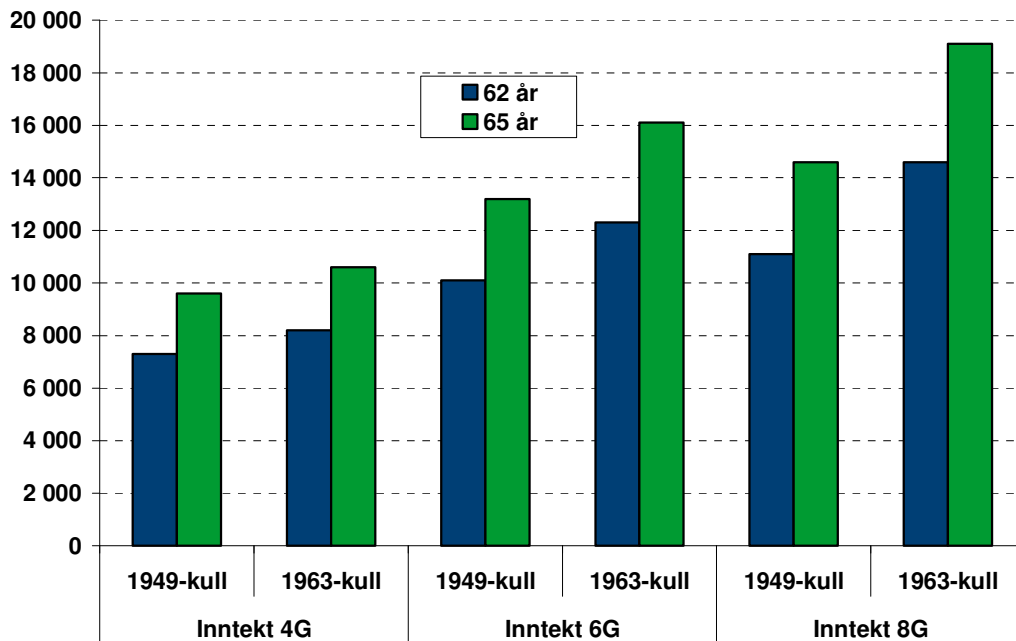
4.4 Sammenligning 1949- og 1963-kullet

Vi oppsummerer i dette avsnittet forskjellene i hva man tjener i form av økt pensjon¹³ ved utsatt pensjoning ved å sammenligne 1949-kullet med 1963-kullet, jf. Figur 4.1, for personer med 40 års opptjening ved fylte 62 år.

Eksempelvis blir årlig pensjon for en 62-åring født i 1949 og med inntekt på 6G 10.100 kroner høyere ved å vente med å ta ut pensjon til han eller hun er fylt 63 år. Økningen i årlig pensjon for en tilsvarende person i 1963-kullet ved ett års utsatt uttak, blir 12.300 kroner. Økningen for 1949-kullet på 10.100 kroner innebærer at årlig pensjon blir omtrent 4 ½ prosent høyere ved å gå av ved 63 år enn ved å gå av ved 62 år. For 1963-kullet innbærer økningen på 12.300 kroner at årlig pensjon blir 6 ½ prosent høyere.

¹³ Sum av folketrygd og AFP.

Figur 4.1 Økning i årlig pensjon ved ett års utsatt uttakstidspunkt for pensjon. Personer med inntekt på 4G, 6g og 8G og 40 års opptjening ved fylte 62 år i 1949-kullet og 1963-kullet. Utsatt avgang med utgangspunkt i at arbeidstakeren er 62 år og med utgangspunkt i at arbeidstakeren er 65 år. 2008-kroner per år.

Den årlige gevinsten ved utsatt avgang er høyere for 1963-kullet enn for 1949-kullet uansett inntekt. Det tilsvarer en økning i den årlige pensjonen med 6 ½ prosent, altså nesten 2 prosentpoeng mer enn hva som var tilfellet for 62-åringen fra 1949-kullet. Differansen mellom 1963-kullet og 1949-kullet avtar gradvis for høyere alder og blir 1 ½ prosentpoeng ved 69 år.

5 Beregningsresultater for årskullene med overgangsordninger (1954-1962)

Årskullene fra og med 1954 til og med 1962 får sin opptjening beregnet med en forholdsmessig andel av de gamle og de nye opptjeningsreglene. Det er 9 årskull som omfattes av denne overgangsordningen. Årskullene 1963 og senere får sin opptjening utelukkende bestemt av de opptjeningsreglene i ny folketrygd.

Vi baserer oss på anslag på delingstall og forholdstall som er publisert i Ot prp 37.

Tabellen nedenfor viser andelen av opptjeningen som for hvert årskull tjenes opp etter henholdsvis gamle og nye regler. Opptjeningen for 1958-kullet skal baseres 50 prosent på gamle opptjeningsregler og 50 prosent på opptjeningsreglene i ny folketrygd.

Tabell 5.1 Andel av opptjeningen som mer basert på gammel folketrygd og andel som er basert på nye opptjeningsregler, for ulike årskull.

Årskull	Andel gammel	Andel ny
1953	1,0	0,0
1954	0,9	0,1
1955	0,8	0,2
1956	0,7	0,3
1957	0,6	0,4
1958	0,5	0,5
1959	0,4	0,6
1960	0,3	0,7
1961	0,2	0,8
1962	0,1	0,9
1963	0,0	1,0

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvordan årlig gjennomsnittlig pensjon endres ved utsatt pensjoning, for 1958-kullet.

5.1 Personer med full opptjening (40 år ved 62 år)

Vi har igjen beregnet alderspensjon og AFP for tre fiktive personer med den samme opptjeningshistorien som i tidligere kapitler, dvs. at de har 40 års pensjonsopptjening den dagen de fyller 62 år.

Individene vi ser for oss er født i 1958. Vi antar at årsinntekten har vært i et konstant forhold til grunnbeløpet i hele opptjeningsperioden. Disse personene kaller vi fortsatt:

- Kari, med inntekt 4G (drøyt 280.000 kroner i 2008),
- Ola, med inntekt 6G (drøyt 420.000 kroner i 2008) og
- Anne, med inntekt 8G (drøyt 560.000 kroner i 2008)

Pensjonen for 1958-kullet blir gjennomsnittet av beregnet pensjon etter gammel folketrygd og halvparten etter ny folketrygd (halvparten vekt på hver beregningsmetode).

Tabell 5.2   Beregnet årlig folketrygdpensjon og gjennomsnittlig AFP-pensjon for tre typepersoner ved ulike aldre, 1958-kullet, kroner per år. 2008-kroner

Alder ved første uttakstidspunkt	62	63	64	65	66	67	68	69	70
Folketrygd									
Kari (4G)	112 200	118 500	125 400	133 000	141 300	150 400	160 600	171 800	184 400
Ola (6G)	161 000	170 100	180 100	191 200	203 200	216 400	231 100	247 400	265 600
Anne (8G)	183 000	193 600	205 000	217 600	231 400	246 600	263 400	282 200	303 100
AFP									
Kari (4G)	30 900	32 200	33 700	35 400	37 100	39 100	41 300	43 700	46 400
Ola (6G)	50 100	52 400	54 900	57 800	60 800	64 200	68 000	72 100	76 800
Anne (8G)	57 500	60 100	63 000	66 200	69 700	73 600	78 000	82 700	88 100
Totalt									
Kari (4G)	143 100	150 700	159 100	168 400	178 400	189 500	201 900	215 500	230 800
Ola (6G)	211 100	222 500	235 000	249 000	264 000	280 600	299 100	319 500	342 400
Anne (8G)	240 500	253 700	268 000	283 800	301 100	320 200	341 400	364 900	391 200

Tabell 5.3   Beregnet økning i årlig pensjon for 1958-kullet ved å utsette uttakstidspunktet ett år ved ulike aldre, kroner per år. 2008-kroner

	62	63	64	65	66	67	68	69
Folketrygd								
Kari (4G)	6 300	6 900	7 600	8 300	9 100	10 200	11 200	12 600
Ola (6G)	9 100	10 000	11 000	12 000	13 200	14 700	16 400	18 200
Anne (8G)	10 600	11 500	12 600	13 800	15 100	16 900	18 700	20 900
AFP								
Kari (4G)	1 400	1 500	1 600	1 800	2 000	2 200	2 400	2 700
Ola (6G)	2 300	2 500	2 800	3 000	3 400	3 800	4 200	4 700
Anne (8G)	2 600	2 900	3 200	3 500	3 900	4 300	4 800	5 400
Totalt								
Kari (4G)	7 700	8 400	9 200	10 100	11 100	12 400	13 600	15 300
Ola (6G)	11 500	12 500	13 900	15 000	16 600	18 500	20 500	22 900
Anne (8G)	13 200	14 300	15 800	17 400	19 000	21 200	23 500	26 300

6 Hva tjener man på å jobbe lenger – en overordnet betraktning

For de som har 40 års opptjening ved fylte 62 år de nærmeste årene vil de opptjente pensjonsrettigheter ved å jobbe lenger, ikke øke. Den årlige pensjonen avkortes ved tidlig avgang slik at forventede samlede pensjonsutbetalinger er upåvirket av uttakstidspunktet for pensjon. Dette innebærer at *den økonomiske gevinsten ved å stå ett år til i jobb, utgjøres av den arbeidsinntekten etter skatt man oppnår i det eller de årene vedkommende arbeider ekstra*. Denne gevinsten er en ren nettogevinst for individet, og kan anvendes løpende eller fordeles på senere pensjonsår. For personer med full opptjening i folketrygden vil det ikke komme noen opptjeningseffekt ved senere pensjoning for kullene 1949-1953. AFP-opptjeningen stanser ved 62 år, så heller ikke opptjeningen av pensjonsrettigheter i AFP påvirkes.

Pensjoner beskattes i gjennomsnitt med en lavere sats enn samme inntekt opptjent som lønn, men siden nåverdien av pensjonene er upåvirket av uttakstidspunktet, blir heller ikke skatten som skal betales av disse pensjonene merkbart påvirket. Utsatt pensjoning gir riktignok noe høyere årlig pensjon, noe som vil gi en liten skatteøkning, siden marginalskatten er høyere enn gjennomsnittsskatten. Denne effekten er imidlertid svært liten. Vi regner på tre hypotetiske personer med jevn inntekt på 4G, 6G og 8G, jf. Tabell 6.1.

Tabell 6.1   *Gevinst ved å stå ett ekstra år i jobb for personer født i årene 1949-1953, og med 40 års pensjonsopptjening ved fylte 62 år. Kroner.*

Inntekt per år før skatt			Inntekt etter skatt		
Målt i G	Målt i kroner	Skatteprosent	I det ekstra arbeidsåret	Per år som pensjonist fra 62 (21 år)	Per år som pensjonist fra 67 (17 år)
4G	281 000	25	210 800	10 000	12 400
6G	421 500	28	303 500	14 400	17 800
8G	562 000	32	382 200	18 200	22 400

Note: Skatteprosent er basert på skatteetatens skatteplanlegger (www.skatteetaten.no). Gjennomsnittlig forventet levealder er basert på gjennomsnitt for årene 1999-2008 fra SSB (www.ssb.no).

Forutsatt at nåverdien av pensjonene ligger fast uansett uttaksår, får vi som resultat at den økonomiske gevinsten for disse tre personene ved å vente ett år fra 62 år med å slutte å jobbe og å gå over på pensjon, er lik inntekten etter skatt, dvs fra drøyt 210.000 til i overkant av 380.000 kroner. Per forventet pensjonsår med utgangspunkt i en uttaksalder på 62 år, tilsvarer dette en forventet årlig pensjonsøkning på fra knapt 10.000 til over 18.000 kroner. Hvis det regnes med utgangspunkt i 67 år, blir den forventede årlige pensjonsgevinsten i overkant av 20 prosent større.

Årskullene 1954-62 får opptjeningen i økende grad bestemt av disse nye reglene. Årskullene født i 1963 og senere vil få sin pensjonsopptjening 100 prosent bestemt av reglene i ny folketrygd. For disse årskullene vil utsatt pensjoning gi en ytterligere gevinst enn det som framgår av Tabell 6.1.